کۆماریەکـــان و هەڕەشە لە سیستەمی دیموکراتیزمی ئەمریکاو ڕۆژئاوا.. ئاوات ئەسعەی

سەرۆکی پێشووی ئەمریکا، دۆنالد ترەمپ، هەموو هەوڵێکی دا، بۆ ڕێگریکردن لەو ئیدانەیەی، کە لە 31 ی مانگی پێنجدا کرا. ڕاستوخۆش هەڵوێستی چاوڕوانکراوی خۆی روونکردەوە، یان راستر بڵێین: دەیان و بگرە سەد بارەی کردەوە، کە گوایە "بێتاوانە".
لەمەش بترازێت، زۆر دەمێکە ترەمپ دەسەڵاتی دادوەری بۆ گەندەڵ وەسف دەکات، سوکایەتی بە شایەتحاڵ و داواکاری گشتی و دادوەر ئەکات و بەردەوامیشە لەم کارانەی.
خۆڕاگری دەسەڵاتی دادوەری ئەمریکا کەوتە بەر تەحەدایەکی گەورەوە. بەڵام توانی سەربەخۆیی خۆی بپارێزێ، سەرەڕای هەموو هەوڵێکی سەرۆکی پێشووتر بۆ ترساندنی. ئەمەش خۆی لە خۆیدا رووداوێکی مێژوویە. هیچی کەمتر نیە لەوەی، کە یەکەم سەرۆکی ئەمریکا لەلایەن دادگایەکەوە تاوانباربکرێت.
لە راستیدا ئەم هەڵوێستەی ترەمپ زۆر "سروشتیە". لام وایە بۆ درێژایی مێژوو، ئەگەر دیکتاتۆرێک، پۆپۆلیستێک، یان ئاوتۆکراتێک یان سەرۆکی باندێکی ئابووری یان چەتەگەری، خرابێتە بەر دادگاو حوکمدرابێت، ئەوا هەرگیز ئەو مەحکوم کراوە خۆی نەک تەنیا بە تاوانبار دانەناوە، بەڵکو بە "قوربانی سیستەمێکی چەوسێنەرو گەندەڵ و دیکتاتۆر هتد…" زانیوە.
ئەوەی لێرەدا بەلامەوە گرنگە سێ خاڵی سەرەکیە لەم بابەتەدا:
یەکەم: ترەمپ لەم چەند ساڵەی رابوردوو توانیویەتی دەست و پێی پارتی کۆماریەکان بەشێوەیەک لە گرێژەنە بەرێت، کە هەر کەسێک زاتی ڕەخنەگرتنی کرد بێت، نەک هەر پەراوێز کراوە، بەڵکو دەمکوت کراوەو، لە زۆر حاڵەتیشدا بێدەسەڵات کراوە. کەواتە کۆنترۆڵێکی تەواوی پارتێکی دێرینی کردووە بە هەموو واتایەکی وشە.
دووم: پاش دۆڕاندنی هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی لە 2020 و بانگاشەی ترەمپ لەوەی، کە گوایە ساختەکاری کراوە، ئەمەش بێگومان بێئەوەی هیچ یەکێک لە بانگاشەکانی لە لایەن دادگایەکەوە پشت راستبکرێتەوە، ئەم کابرایە توانیویەتی بە هەزاربارەکردنەوەی بانگاشەکەی، گومان لەلای دەیان ملیۆن دەنگدەری ئەو وڵاتە لە "پاکیی و دروستیی" سیستەمی دەنگدان و دیموکراتیزمی ئەو ووڵاتە

دروست بکات.
سێیەم: سەرەڕای ئەوەی، وەک لەسەرەوە ئاماژەی پێدرا، دادگایەک تۆمەتەکانی پاش لێکۆڵینەوەیەکی زۆر و گوێگرتن لە پتر لە 20 شایەت بە تاوانباری ناساند، هێشتا ترەمپ نەک هەر سورە لەسەر بێتاوانی، بەڵکو سیستەمی دادی ئەو وڵاتە بە گەندەڵ ناودەبات. لەم کارەشدا میدیا راسترەوەکان زۆر چالاکن. تەنیا فۆکس نیوز لە ماوەی ئەم دوو مانگەی ڕابوردوودا پتر لە 200 جار پەلاماری دادوەری دادگاکە، خوان مێرشان ی، داوە. بەمەش راستڕەوان پتر دنەی لایانگرانی ترەمپ ئەدەن، دژ بەو سیستەمە. رۆژنامەی نیویورک تایمس ئەڵێ: "سەرۆکی پێشووی ئەمریکا هەرگیز ڕاستگۆیی ئەخلاقی گەورەی نیشان نەداوە، بەڵام ئەو ڕاستیانەی لە دادگاییکردنی نیویۆرکدا خراوەنەتەڕوو، زانیاری زیاتریان ئاشکرا کردووە، کە پێویستە خەڵک بزانن سەبارەت بەو شێوازە نائەخلاقییەی ترەمپ ژیان و کارەکانی پێیانەوە بەڕێوەدەبات."
بەڵام کار لەوە چووەتە دەرەوە، لایەنگرانی ترەمپ گوێیان بە دادگا و ڕاستی تاوانەکانی ترەمپ شل بکەن. چونکە زۆر دەمێکە ئەم کابرایە توانیویەتی بە شێوەیەکی گشتی، جەمسەرگیری (إستقطاب) کۆمەڵگای ئەمریکا توندتر بکات.
لەمەش قورستر ئەوەیە، کە تێکڕای ئەو سیاسەتمەدارانەی کۆماریەکان، کە دەنە گە، بە پەروا وبە شێوەی جیاواز پشتیوانی لە بانگاشە چەواشەکانی ترەمپ ئەکەن، کە گوایە سیستەمەکە گەندەڵ بێت.
ترەمپ لە لەدوانەکەیدا، پاش ئاشکرا کردنی ئیدانەکردنەکەی، بەمەبەستی تایبەتی و خۆپەرستی خۆی، بابەتی دادگاو و بابەتی سیاسی دەنگدەران لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی ئەمریکا کردە یەک شت: "دەنگدەران حوکمی خۆیان لە 5 ی نۆڤەمبەری ئەمساڵدا ئەدەن". ترەمپ ئەمجارەیان بە پێچەوانەی زۆربەی درۆکانی، شتێکی راستی ووت. چونکە گومان لەوەدا نیە، کە وەک بەربژێری کۆماریەکان ئەمێنێتەوەو هەر هیچ نەبێت، نەک تەنیا 12 کەس، بەڵکو دەیان ملیۆن دەنگدەر لەو وڵاتەدا، بەگوێدانە ئەوەی تاوانبارە، دەنگی بۆ ئەدەن، با هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتیش نەباتەوە.
ئەم کارەی کۆماریەکان گەورەترین مزگێنی و دەسکەوتە بۆ وڵاتانی دیکتاتۆر و ئەوتۆکراتی وەک روسیا و چین و ئێران و هتد، کە ئەوانیش بە درێژەپێدانی سیستەمە دڕندەکانیان بتوانن سوودی لەوەربگرن و وێنەی دیموکراتیزم و لیبرالیزمی رۆژئاوا لای خەڵکە داماوەکانیان زیاتر بزڕێنن.

Foto: Mike Segar / REUTERS